

EN HEMSLÖJDSUTSTÄLLNING PÅ ÅRBY SLOTT

Årby slott i Rasbokil med dess enkla rena linjer, vars enda utsmyckning är dess portal i sandsten, där en riddare i rustning uthuggits mellan två liggande lejon, och där ätterna Cruus' och Schildts vapen omrama årtalet 1653, var under ett par veckor i somras ramen kring den livligt besökta hemslöjdsutställning, som anordnats av Rasbokils Hembygdsförening 31 aug.—7 sept. (plus ytterligare en vecka på mångas begäran).

Vid den sockeninventering, som två år tidigare företagits, hade man i så gott som varje hem funnit att kvinnlig handaslöjd, alla fabriksvaror till trots, ingalunda var bortglömd, utan att man i socknen alltjämt spann och vävde för såväl vardagsbruk som fest. Då uppstod tanken att på en utställning få visa något av vad socknens kvinnor på detta område förmådde. Detta var upptakten.

Sedan fröken Ester Carlsson, f. föreståndarinna för Uppsala Läns Hemslöjdsförenings vävskola, blivit anmodad att vara hembygdsföreningen behjälplig med ordnandet av dess tilltänkta utställning, företog hon, tillsammans med fruarna Stina Båth-Johansson, Årby, och Hilda Hansson, Kölinge, flera resor inom Rasbokil för att utvälja och uppsamla, vad hon ansåg böra utställas. Resultatet av denna textilinventering kunde sedan beundras i den stora salen i slottets övre våning under mottot »Gammalt och nytt från Rasbokil».

Det var en förnämlig samling av ylle- och linnevävnader, som därinne ordnats i vackra färgskalor av fröken Carlsson jämte medhjälpare från socknen. Den som därvid främst bör nämnas är fröken Betty Arnmark, Orrbol. Outtröttlig i sitt arbete för hembygdsföreningen, vars styrelse hon tillhör, samt med att ordna och biträda vid denna utställnings tillblivelse, hade hon spunnit och vävt åtskilliga präktiga saker som visades, däribland mjuka filter i milda färger samt luftiga gardiner. Ett flertal vackra schalar och scarfs hade hon även vävt och skänkt föreningen, vilka såldes eller lottades ut för föreningens kassa. Till sina mönster och färgsammansättningar hämtar hon ofta förebilder i naturen, t. ex. ett möbeltyg, vackert och originellt randat efter en larv.

På utställningssalens kortvägg mitt emot ingångsdörren dominerade tre stora ryor. Den vänstra var tillverkad av fru Sigrid Persson, Grantorp, av ull och lin från gården, som hon spunnit och vävt

samt färgat med växter från ägorna och med hennes och mannens initialer. Ryan i mitten med mörkare botten var vävd av fru Tyra Boström, medan den till höger med en bård i klart blått förfärdigats av Hemslöjdens skickliga och mycket anlitade väverska fru Elsa Andersson, Skräddarbol. En mindre rya på samma vägg var sydd och knuten av en åttioåring, kyrkvården Filip Wallstens mor (bild 1). Ännu en rya, som dock hängde på annan plats, bör nämnas. Den var av mycket åldrigt datum, med långa nu nötta nockor av naturfärgat ullgarn, samt med botten vävd i gåsögonmönster i naturfärgat grått och svart, en gåva till hembygdsmuseet av fru Hulda Lundin, Kölinge.

På den inre långväggen, som upptogs av präktiga helyllefiltar i vackra milda färger, av bolstervar, schalar och gångmattor, böra två saker särskilt nämnas. Den ena, ett täcke, var tillverkat för omkring 75 år sedan av »gammelmor i Gräntorp», Matilda Andersson. Övertyget rutigt, hållet i dämpade blå, gröna, bruna och lilas tongångar, var av handspunnet ullgarn som färgats med bl. a. mossa, ljung och granris, med lutfärgat foder samt stoppat med skäktsfall. Täcket var renoverat av Grantorps nuvarande husmor, fru Sigrid Persson. Den andra vävnaden var ett stycke av en schal av »skogsfärgat» ullgarn, dvs. färgat med mossor, lavar och bark. Färgerna hade en mörk ton i grått, brunt och dunkelgrönt, som kommo en att tänka på skymning mellan höga stammar. Denna schal kunde vara av samma ålder som ovannämnda täcke. Den var tillverkad av en gammal gumma vid Ycklinge, död sedan många år, allmänt kallad »Klasan» eller »Klases Lovisa», tidigt änka efter torparen Klas Andersson. Det berättas om denna Lovisa, att hon om vintern brukade låta sina får — som bl. a. givit ull till den gamla schalen — bo i ett hörn bakom soffan i köket, i vilken hon själv sov samman med sin dotter, på det att djuren ej måtte fara illa av kylan i det dragiga lidret.

Båda dessa åldriga plagg blevo skänkta till hembygdsmuseet. Även många andra vävnader, såsom bolstervar, tygprover m. m. lämnades som gåvor.

En vägg upptog vepor, dvs. icke ruggade filtars med bomullsränning och ylleinslag av hemull, oftast med grå eller ljust brun bottenfärg och randade i glada färger. (En äldre tids vepor, vilka användes som lakan att breda över sänghalmen, voro oftast av helylle. Museet har fått löfte om en sådan.) Därunder stod ett långt bord med allehanda tyger till bomullsklädnings, kostymer och arbetsblusar, samt buntar av gardiner (bild 2). Där bör särskilt nämnas en både kraftig och skir myggtjällsgardin, vävd av oblekt hemodlat, handspunnet lingarn av fröken Beda Ersson, Iliansby.

Bild 1. Fröken Inge von Hirschhausen iförd klädning från 1870-talet. På väggen t. h. rya förfärdigad av fru Elsa Andersson, Skräddarbol. Vid fönstret den av kyrkvärden Filip Wallstens mor knutna ryan.

Vid den yttre långväggen med dess tre fönster voro linnevävnader upphängda, eller utlagda på bord. Det var handduksvävar och duktyger i fyra, åtta eller tio skaft, det var hålsömbroderade lakan och örngott, vita sängöverkast randade med växelvis tuskaft och bottenväv eller vävda med noppor, som man fått fram genom att lägga mönstergarnet över en strumpsticka (bild 3).

Fru Stina Båth-Johansson utställde bland mycket annat ett trevligt beige färgat kostymtyg. På en bänk lågo en hel rad dunkuddar med olikfärgat randade var. Ett par madrasser voro även medtagna, den ena stoppad med å-vimbhö, ett mycket fint och långt hö av huvudsakligast starrgräs. Ännu må nämnas på denna avdelning en rock av mörkgrått, svagt randat tyg från Mellanbol samt en klädning,

Bild 2. Några av utställningens många vepor av senare datum, filtvar, kud-
dar, gardiner och klädningstyper.

vävd för 80 år sedan av gamla mor i Kullbol och buren av henne. Den bestod av jacka och kjol av kornblått och svart jämnrutat hel-
ylletyg av hemull. Jackan med dess ryggskärning och små plisséer
hade nästan dagens mode. En ung blivande sonhustru på Årby gick
under festen mannekäng i denna klädning (bild 1).

Vad man dock saknade på denna avdelning var prov på spånad,
såväl av ull som av lin. Säkert hade man kunnat få med några här-
vor, som försvarat sin plats. Fru Jenny Arnmark till exempel, skick-
lig att spinna det finaste lingarn av därtill mycket omsorgsfullt be-
rett lin, borstat för att ge den rätta finhetsgraden, var ej represen-
terad, vilket var skada.

Utställningen hade ännu en avdelning, ordnad av amanuensen vid
Upplands fornminnesförening fröken Anna-Märta Tjernberg samt
sockenbor, och upptog två rum i samma våning, men på vestibulens
motsatta sida. I det yttre av dessa rum visades tillbehör till en
gången tids kvinnodräkt, mest av köptyp. Det var fästmanspresenter
i form av schaletter i ljust eller skiftande siden eller schalar av
muslin med tryckta bårder i rosiga mönster på svart eller brun bot-
ten, samt en hundraårig persisk schal som burits av en ung brud
(bild 4). Även en myckenhet svarta silkesschaletter med långa fran-

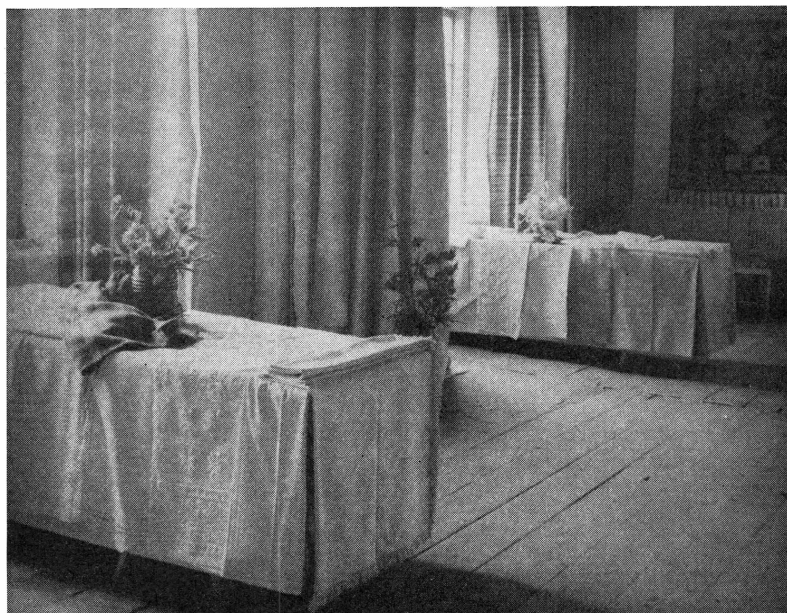

Bild 3. En del av utställningens rika prov på i Rasbokil förfärdigade linnevävnader.

sar hade inlämnats, vidare en nattrock sydd med ett flertal smala ryggvåder av en stor persisk schal från 1800-talets början. Därtill sågos några randiga schalar i ripsväv, en hemvävd bomullsklänning med virkad rundkrage och brosch av utskuret ben, några tryckta förkläden, parasoll och paraplyer, en nackhatt med plymer och hakband och en pojkmössa i halmflätning. I detta rum hängde även ett vadderat täcke av italienskt siden med bruna blomstermönstrade bårder på grå botten, omsytt och stickat av en klädning, som burits av prinsessan Eugenie (bild 5). Täcket tillhör fru Anna Nyström, f. Höök, och har ägts av hennes farmor. Framför detta täcke låg utbrett på ett bord under glas ett 1600-talsbroderi av crèmefärgat silke på sidenbotten i samma färg, av Elisabeth Thorman, expert på äldre textiliers kulturhistoria, tidigare förklarar ha varit en kjolvåd. Våden har senare runt om försetts med en knypplad silkesspets och troligen använts som antependium, t. ex. på ett dopaltare. Det har kommit från ett prästhem inom Höökska släkten till dess nuvarande ägare.

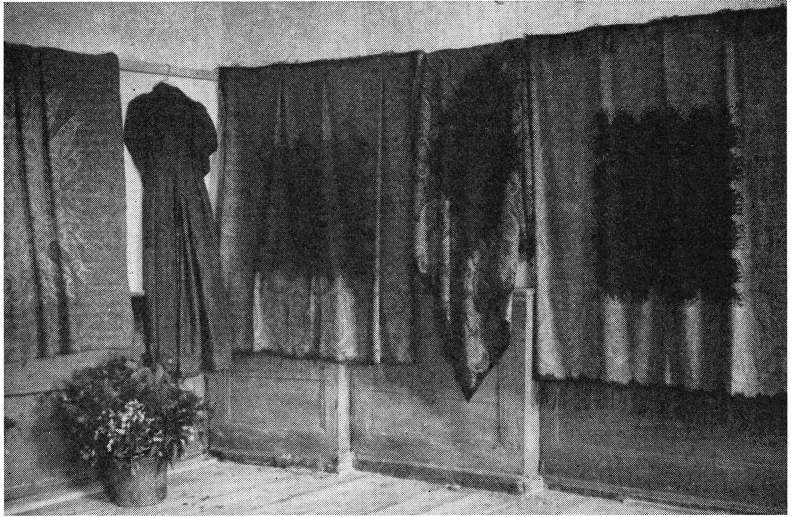

Bild 4. Muslinschalar med tryckta mönster, fabriksvaror från 1800-talets senare hälft. T. v. en äkta persisk schal.

Rummet därinnanför upptog huvudsakligast dukar och servetter av damast tillhöriga Rasbokilsbor, men vävda på annan ort i början och mitten av 1800-talet. (Dock kunde några personer ännu på 1870—80-talet väva damast både i Rasbokil och Rasbo.) Här sågos dukar, som räckte från tak till golv, en med »lissabonstjärnan» i mönstret, andra med blomsterkorgar eller med körsbärsklasar eller endast jämbreda ränder. En fem alnars damastduk hade ursprungligen varit dubbelt så lång. Den skulle för hundra år sedan ärvas av två systrar, som löste problemet genom att klippa duken mitt itu och taga var sin hälft. Bland servetternas mönster märktes en annan typ av »lissabonstjärnan», samt en med mönster av stiliserade grangrenar i längdlöpande ränder över servetten — stor som en liten duk, såsom de borde vara enligt gammalt mått.

I ett hörn i detta rum mot en bakgrund av stora ullschalar hängde sex dopklädningar i vitt tyllbroderi över pastellfärgade sidenstommar, alla olikfärgade. Kontrastverkan mot de tjocka schalarna framhävde dräkternas luftighet. Mönstren till dessa broderier voro komponerade av en mor, med olika motiv till vart och ett av hennes barn, att gå vidare till kommande släkten.

I detta rum sågs även ett örngottsbroderi med årtalet 1801, enligt Elisabeth Thorman sytt i 1600-talsteknik, på handspunnet hemvävt

Bild 5. T. v. randiga schalar i ripsväv, t. h. vadderat täcke av italienskt siden, omsytt och stickat av en klädning, som burits av prinsessan Eugenie.

fint linne. En liten fyrkantig duk på liknande tunt linne var helt översydd med olika slag av bottnar i vitbroderi, en slags provkarta på bottensöm. En märkduk med korsstyggn i mörk gammalrosa färg på handvävd silduk var daterad d. 28 sep. 1838 och var sydd av Marie Euphrosyne Hellsten vid elva års ålder. Hon gifte sig sedermera Höök och blev farmor till den som skrivit dessa rader. Hennes brudunderkjol med brett broderi i vit klumpsöm och hål var även utställd i detta rum, samt ett par vita sömmade vantar med broderade granna blommor, alltigenom i ullgarn.

Ett par grenar av manlig slöjd voro representerade på utställningen. Möbelsnickaren Axel Lundberg visade några av sina välgjorda köksstolar i stegemodell, och borstbindaren Linus Persson, Skarpvreten, hade ett bord fyllt med präktiga och elegant utförda borstar av olika typer och till skilda ändamål.

I utställningssalarna prunkade färggranna blommor som cinnia och flox i ålderdomliga muggar och kopparflaskor, samt höga angelicor, ax och höstlöv.

Tillströmningen av besökande var stor under de båda festsöndagarna, samt under de två veckor salarna dessutom höllos öppna för intresserade, och lovorden ströddes givmilt och välförtjänt över denna vackra och gedigna utställning.

Greta Höök-Lundevall.